

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.050>

JEL classification: I38, L31, O35, R58

UDC: 331

Тетяна ШАПОВАЛОВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент,
кафедра соціології та соціальної роботи,
Національний університет «Львівська політехніка», Україна
E-mail: gg39358@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2535-867X
<https://publons.com/researcher/3770408/>

Антоніна ІГНАТЕНКО

кафедра соціології та соціальної роботи,
Національний університет «Львівська політехніка», Україна
E-mail: tonya.ignatenko6@gmail.com

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

АНОТАЦІЯ

Вступ. На сучасному етапі розвитку української економіки та соціально-політичного стану суспільство стикається з різноманітними соціальними труднощами, однією з яких є безробіття. Оскільки сучасний етап історичного розвитку України позначений всесвітніми трансформаційними змінами, що впливають на суспільний добробут, це сприяє внутрішнім змінам у процесах реалізації соціальної політики. Важливо зазначити, що нинішня ситуація в економіці держави може сприйматися як нестабільна через низку об'єктивних і суб'єктивних проблем. Ринок праці та рівень національної зайнятості зазнали суттєвої деформації в період воєнного стану внаслідок тимчасової окупації населених пунктів та їх економічного потенціалу, масової внутрішньої та зовнішньої міграції робочої сили, загального реформування економіки. У відповідь на ці обставини державні інститути соціальної політики коригують свої методи з метою адаптації та здійснення ефективного соціального захисту.

Проведення державної соціальної політики на ринку праці та регулювання зайнятості населення покладено на Державну службу зайнятості України. Оскільки управління зайнятстю нерозривно переплітається практично з усіма елементами людського буття, включаючи суспільство, економіку, політику, культуру, духовність, постає предмет успішної діяльності служби зайнятості в сучасних умовах.

Протягом останніх років сфера регулювання зайнятості регулярно перебудовувалася у відповідь на внутрішні та зовнішні фактори впливу, такі як епідемія Covid-19 у попередні роки, а на нинішньому етапі – активні військові дії та воєнний стан на всій території України. Таким чином, оцінюючи реальні труднощі працевлаштування в умовах воєнного стану, можна сформулювати основні шляхи посилення соціальної політики в цій галузі загалом та діяльності Служби зайнятості України як одного з її інструментів.

Метою статті виявити проблемні аспекти соціальної політики у сфері зайнятості населення в умовах воєнного стану та сформулювати потенційні шляхи їх вирішення та амортизації.

Методологія. Методологічною базою даної статті є теорія зайнятості Джона Мейнарда Кейнса, яка базується на твердженні необхідності активного втручання держави в макроекономічне функціонування ринкового господарства в умовах криз.

Результати. Встановлено, що в умовах воєнного стану в Україні зафіксоване зростання загального рівня зайнятості та загострення ряду проблемних аспектів, що впливають на ринок праці. Відповідно до теорії Мейнарда К., підтверджує необхідність державного регулювання макроекономічних процесів у державі зокрема і в умовах воєнного стану. Варто відзначити, що де-юре держава є гарантом забезпеченні ефективної зайнятості як за мирних умов, так і за умов воєнного стану, та де-факто в умовах кризи держава не може регулювати ринок

© Тетяна Шаповалова, Антоніна Ігнатенко, 2023

Отримано: 12.05.2023 р.

Рекомендовано до друку: 23.05.2023 р.

Опубліковано: 31.05.2023 р.



Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Шаповалова Т., Ігнатенко А. Соціальна політика України у сфері зайнятості населення в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 2. С. 50-54. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.050>

зайнятості достатньо ефективно. На базі переліку виявлених проблем у сфері зайнятості ми сформуваємо тези про основні шляхи амортизації та врегулювання цих аспектів для підвищення рівня зайнятості в Україні в умовах воєнного стану.

Ключові слова: соціальна політика; соціальне забезпечення; ринок праці; зайнятість; безробіття; воєнний стан.

Вступ

Рівень зайнятості населення є одним із найважливіших маркерів макроекономічної стабільності розвитку держави. Ця проблема позиціонується як економічна складова, але якщо розглядати ширше поняття регулювання зайнятості, то вона включає економічні, правові та соціальні особливості. Важливо підкреслити, що економічний розвиток країни залежить від людських ресурсів, ефективності праці та наявності сприятливих умов праці. У результаті можна зробити висновок, що вивчення ринку праці та рівня зайнятості є важливим для збереження знань та вдосконалення державних соціальних програм підтримки населення. Тому питання зайнятості населення є таким актуальним.

Наукова робота Глевацької Н. М., Михайловича В. А. є одним із фундаментальних українознавчих досліджень у сфері зайнятості. Наукова робота цих вчених була зосереджена на розробці загального поняттєвого апарату ринку праці, складовою якого є зайнятість. Ця робота є прикладом аналізу ринку праці, на основі якого визначено основні напрями перспективних змін соціальної політики у сфері зайнятості (Глевацька та Михайлович, 2010).

Робота С. М. Сінчука та Л. Амелічевої була зосереджена на висвітленні основних проблем соціального діалогу у трудових відносинах, зокрема розробці пропозицій щодо вдосконалення чинного трудового законодавства для забезпечення ефективної реалізації механізмів забезпечення всебічної зайнятості (Сінчук, Амелічева, 2021).

Варто підкреслити, що наразі існує дефіцит досліджень ринку праці та зайнятості в Україні в умовах воєнного стану, що вказує на критичну необхідність розвитку такого роду наукових досліджень.

Мета і завдання статті

Метою даної наукової роботи є дослідження актуальних проблем соціальної політики у сфері зайнятості населення в умовах воєнного

стану, а також перспективи розв'язання цих проблем.

Для досягнення зазначеної мети дослідження потрібно виконати наступні завдання:

- дослідити теоретично-правовий базис регулювання зайнятості та проблем безробіття;
- проаналізувати діяльність Державної служби зайнятості України в умовах війни;
- проаналізувати основні проблеми у сфері зайнятості населення в умовах воєнного стану;
- сформувати основні шляхи покращення регулювання зайнятості в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження

Зайнятість населення є одним із найважливіших аспектів соціальної реалізації кожної людини як повноцінного члена суспільства. Для успішного працевлаштування в Україні створено систему управління зайнятістю, яка регулюється нормативно-правовими актами та включає уповноважені органи. Безробіття є одним із наслідків соціально-економічних викликів нинішнього етапу розвитку України, які загострювалися протягом воєнного стану.

Основою для цього дослідження послужила праця англійського економіста Джона Мейнарда Кейнса «Загальна теорія зайнятості, відсотків та грошей», в якій окреслено загальну роль зайнятості в рамках макроекономічних взаємодій. Основний момент цього дослідження полягає в тому, що, згідно з традиційною економічною теорією, на рівень зайнятості впливає не лише вартість робочої сили, але й кількість витрачених ресурсів. На думку Кейнса, неправильно вважати, що довгострокові перспективи конкурентних ринків забезпечують повну зайнятість або що повна зайнятість є природною умовою рівноваги самозбереженні монетарної економіки. Недостатня зайнятість і недостатні інвестиції, ймовірно, будуть природним станом економіки, якщо не буде вжито конкретних

проактивних заходів. Положення, визначені в цій науковій роботі, є критичними для розуміння активності процесів ринку праці, встановлення рівнів зайнятості та безробіття, а також змінних, які прямо чи опосередковано впливають на них у макроекономічному середовищі.

Державна соціальна політика у сфері зайнятості регулюється відповідно до законодавства України. Закон України «Про зайнятість населення» є основою національної політики у сфері зайнятості та покликаний для вдосконалення чинного механізму державного регулювання у сфері зайнятості населення відповідно до сучасних вимог соціально-економічного розвитку країни, гармонізації законодавства про зайнятість населення з міжнародно-правовими нормами. Варто виділити Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», у якому визначено державні органи на які покладають обов'язок на контроль за виконанням права особи на реалізацію свого трудового потенціалу та дотриманням трудового законодавства.

Одним з основних проблемних аспектів у сфері законодавчого регулювання ринку праці є створення нового так званого «трудоного законодавства», що встановлене згідно з Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. Цей нормативно-правовий акт містить низку змін щодо трудових відносин під час воєнного стану, спрямованих на підтримку українського ринку праці та роботодавців; однак саме зловживання положеннями цього закону призвело до дерегуляції ринку та загострення проблеми тіньового безробіття. У результаті пропонується створити нову основу для регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану, яка базуватиметься на соціальному дискурсі в контексті рівності роботодавця та працівника та буде чітко контрольована законодавством.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» державна служба зайнятості є єдиним державним органом, який надає безоплатні посередницькі послуги між роботодавцями та особами, які

шукають роботу, на основі соціального страхування, забезпечуючи реалізацію конституційного права на соціальний захист від безробіття. Забезпечення належної діяльності цієї установи залежить від ефективного виконання установою основних і другорядних функцій.

Ми можемо сформулювати основний перелік проблем зайнятості, тобто головних причин підвищення рівня безробіття в Україні, до якого ми включаємо: основна першопричина виникнення безробіття – диспропорція показників попиту та пропозиції на трудові ресурси; проблеми демографічно-соціального характеру – демографічна деформація у структурі населення, скорочення кількості населення та старіння населення, проблема молодіжного безробіття, безробіття серед людей передпенсійного та пенсійного віку; проблеми економічного характеру – структурні зрушення в економіці, скорочення купівельної спроможності населення; проблеми пов'язанні із повномасштабним російським вторгненням на територію України та його наслідки – зміна трудового законодавства в умовах воєнного стану, еміграція та внутрішня міграція, котра залишається без обліку Державною службою зайнятості України, проблеми обліку кількості безробітних через окупації частини території України.

Служба зайнятості України реалізує активну та пасивну соціальну політику у сфері зайнятості з метою розв'язання проблем у сфері регулювання зайнятості. Пасивна соціальна політика – це страхові виплати, що нараховуються Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Загальний строк виплати допомоги по безробіттю застрахованим особам не може перевищувати 360 календарних днів, а особам передпенсійного віку – 720 календарних днів протягом двох років після її призначення. Якщо страховий стаж особи протягом 12 місяців перед місяцем реєстрації особи без роботи становив шість місяців і більше, допомога по безробіттю обчислюється у відсотках до її середньої заробітної плати. Для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26

вересня 2001 р., залежно від страхового стажу: до 2 років – 50%; від 2 до 6 років – 55%; від 6 до 10 років – 60%; понад 10 років – 70%. Допомога по безробіттю зменшується і виплачується у відсотках до встановленого розміру залежно від тривалості безробіття: перші 90 календарних днів – 100 відсотків; наступні 90 календарних днів – 80 відсотків; і далі – 70 відсотків. Заходи активної соціальної політики в діяльності Служби включають усі соціальні послуги, пов'язані з працевлаштуванням, перепідготовкою, навчанням, інформуванням та реінтеграцією безробітних на ринок праці.

За наявності низки проблем у сфері зайнятості, що були визначені раніше та за умов воєнного стану необхідно розробити новий механізм, що буде більшою мірою формуватися на активній соціальній політиці та буде відповідати потребам сьогодення або реформації та реорганізації вже наявної системи у даному напрямку.

Першою і найбільш серйозною проблемою, яка сприяє поширенню безробіття як у мирний, так і у воєнний час, є невідповідність між попитом і пропозицією на ринку праці. Для усунення виявлених диспропорцій на ринку праці ми можемо запропонувати ряд наступних заходів:

- систематичний моніторинг попиту та пропозиції робочої сили на основі отриманих даних, розробку прогнозу попиту та пропозиції на ринку праці;
- визначити професійно-кваліфікаційну структуру потреби потенційних роботодавців у працівниках;
- здійснювати професійне навчання з урахуванням прогнозу попиту та пропозиції на ринку праці;
- усунути дублювання повноважень з регулювання ринку праці шляхом їх розподілу між державними та регіональними органами;
- розробити програму професійної орієнтації молоді та організувати інформаційні кампанії на державному рівні з метою формування структури попиту населення на

послуги професійної освіти відповідно до потреб ринку (Федунчик, 2017).

Важливим та гострим проблемним аспектом у питанні регулювання зайнятості є повномасштабне російське вторгнення на територію України та його наслідки, зокрема і проблеми обліку кількості безробітних через окупації частини території України; тимчасове припинення діяльності різних видів підприємств. Засоби активної соціальної політики у сфері сприяння зайнятості для розв'язання цих проблем не можуть бути застосовані. Тому покликане застосування пасивних заходів для амортизації наслідків повномасштабного російського вторгнення на український ринок праці. Варто висловити, потребу у створенні нових заходів активної соціальної політики у цій сфері для амортизації впливу російсько-української війни на трудоактивне населення країни.

Висновки та перспективи подальшого дослідження

За умови не стабільної соціально-економічної ситуації в умовах воєнного стану механізм державної соціальної політики у сфері регулювання зайнятості не є достатньо ефективною, оскільки є ряд проблемних аспектів у питанні забезпечення всеохопної зайнятості. На основі сформованого переліку проблемних аспектів у сфері зайнятості, ми описали пріоритетні шляхи реформування та покращення системи соціального захисту трудоактивного населення.

Актуальним залишається активний моніторинг ринку праці, рівня безробіття та зайнятості, для гнучкого та швидкого регулювання на соціально-економічні виклики у сфері регулювання зайнятості. Недостатньо дослідженим на даний момент залишається розробка законодавчої бази трудового права в умовах воєнного стану, що буде ґрунтуватися на основі соціального діалогу. Додатково, відкритим залишається і питання щодо розробки нового підходу до створення заходів активної соціальної політики у сфері забезпечення ефективної зайнятості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глевацька, Н. М., & Михайлович, В. А., (2010). Зайнятість населення України в умовах нестабільної економічної ситуації: основні проблеми і напрями їх вирішення. *Наукові праці КНТУ, Економічні науки*, 17, 183-191. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/946/1/31.pdf>.
2. Синчук, С. М., & Амелічева, Л. П., (2021). Соціальний діалог як механізм підтримки проєвропейських трудових реформ в Україні у світлі концепції гідної праці, 104-113. URL: <http://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1880/1/саття%201.pdf>.
3. Україна. Закон Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. № 22, ст.171. (2000).
4. Україна. Закон. Про зайнятість населення. № 24, ст. 243. (2013).
5. Україна. Закон. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. № 2352. (2022).
6. Федунчик, Л. Г., (2017). Наявність структурного дисбалансу попиту і пропозиції ринку праці України. *Ефективна економіка*, № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5982>

REFERENCES

1. Hlevatska, N. M., & Mykhailovych, V. A. (2010). Employment of the population of Ukraine in the conditions of an unstable economic situation: the main problems and ways to solve them. *Scientific works of KNTU, Economic sciences*, 17, 183-191. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/946/1/31.pdf>
2. Sinchuk, S. M., & Amelicheva, L. P., (2021). Social dialogue as a mechanism for supporting pro-European labor law reforms in Ukraine in the light of the concept of decent work, 104-113. URL: <http://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1880/1/саття%201.pdf>.
3. On mandatory state social insurance in case of unemployment. No. 22, Article 171. (2000).
4. About employment of the population. No. 24, Article 243. (2013).
5. On the organization of labor relations under martial law. No. 2352. (2022).
6. Fedunchyk, L. G., (2017). The presence of a structural imbalance of supply and demand in the labor market of Ukraine. *Effective Economy*, 12. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5982>.

Tetiana Shapovalova, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor, Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Antonina Ihnatenko, Applicant of Master's degree «Social Work», Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

SOCIAL POLICY OF UKRAINE IN THE FIELD OF EMPLOYMENT UNDER MARTIAL LAW

Abstract

Introduction. At the current stage of the Ukrainian economy's and sociopolitical state's growth, the society faces a variety of social difficulties, one of which is unemployment. Because Ukraine's current stage of historical development is marked by worldwide transformative changes that influence social well-being, this promotes domestic changes in the processes of social policy implementation. It is important to note that the current situation of the state's economy might be perceived as unstable, as a result of a variety of objective and subjective issues. The labor market and the level of national employment underwent significant deformation during the martial law period, owing to the temporary occupation of settlements and their economic potential, mass internal and external migration of the workforce, and general economic reformation. In response to these circumstances, governmental institutions of social policy are adjusting their methods in order to adapt and execute efficient social protection.

Ukraine's State Employment Service is authorized to carry out state social policy in the labor market and employment regulation. As employment management is intricately intertwined with practically all elements of human existence, including society, economy, politics, culture, and spirituality, the subject of successful employment service activity in current settings emerges. In recent years, the sphere of employment regulation has been regularly redesigned in response to internal and external elements of influence, such as the Covid-19 epidemic in earlier years, and at current stage, active military operations and martial law throughout Ukraine's territory. Thus, by evaluating the real difficulties of employment under martial law, the major paths for strengthening social policy in this sector in general, and the activities of the Employment Service of Ukraine as one of its tools, may be formed.

The purpose of the article is to identify problematic aspects of social policy in the field of employment of the population in the conditions of martial law and to form potential ways of solving and amortizing them.

The methodological basis of this article is the employment theory of John Maynard Keynes, which is based on the assertion of the need for active state intervention in the macroeconomic functioning of the market economy in crisis conditions.

The results. It has been proved that under the conditions of martial law in Ukraine, there has been a rise in the overall level of employment as well as an escalation of a number of negative factors impacting the labor market. According to Maynard K.'s theory, demonstrates the necessity for governmental management of macroeconomic processes in the state, particularly during martial law. It is worth mentioning that the state is the de jure guarantee of maintaining effective employment in both peacetime and wartime situations, and that the state cannot properly control the labor market under crisis conditions. We developed theses on the primary approaches of amortization and implementation of these features to improve the level of employment in Ukraine under martial law based on the list of recognized challenges in the sphere of employment.

Keywords: social policy; social security; labor market; employment; unemployment; martial law.

Cite as: Shapovalova, T., and Ihnatenko, A. (2023). Social policy of Ukraine in the field of employment under martial law. *Economic analysis*, 33 (2), 50-54. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.050>